

ИЗГРАЖДАНЕ НА ЛИНГВО-КУЛТУРНА КОМПЕТЕНТНОСТ В УЧЕБНИЦИТЕ ПО ПОЛСКИ ЕЗИК КАТО ЧУЖД ЗА НАЧИНАЕЩИ

Надежда Сталянова
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

BUILDING LINGUISTIC AND CULTURAL COMPETENCE IN THE TEXTBOOKS OF POLISH AS A FOREIGN LANGUAGE FOR BEGINNERS

Nadezhda Stalyanova
St. Kliment Ohridski University of Sofia

The paper deals with the issue of the construction of cultural background while teaching Polish as a foreign language. It focuses on some specific cultural, historical and geographical knowledge in textbooks. The paper proves that some cultural facts published as background information can be involved in the process of teaching Polish and they can improve general linguistic and cultural competence of the students.

Key words: teaching Polish as a foreign language, textbooks, lingua-cultural competence, construction of cultural background

В процеса на чуждоезиково обучение интегрално свързани и неделими са изучаването на граматиката, усвояването на лексикалните пластове на езика, наред с изграждането на културен фон, необходим за осмислянето на съответната култура и народопсихология. Културните реалии, спецификата на езиковата (и не само езикова) картина на света помагат при възприемането на чуждия език не само като набор от граматични правила или лексикални парадигми. Именно тази лингво-културна компетентност позволява потапянето в езиковата среда, прави комуникацията по-ефективна, не на последно място превръща леко сухия процес на граматични упражнения в разчупена форма. А в крайна сметка и създаденият интерес се корени в мотивацията на един млад човек да изучава чужд език и култура, особено в рамките на класическото обучение по славянска филология в нашите университети.

В настоящото изследване насочваме интереса си към начините, по които се изгражда лингво-културна компетентност в учебниците по полски език, които се използват при обучението на студенти от специалността „Полска филология“ в СУ „Св. Климент Охридски“. Практиката ни показва, че голяма част (почти всички) наши студенти полонисти в момента на избора си на изучаван език нямат почти никаква представа как звучи полският език, не знаят нищо за полската история и култура (съвременна или класическа). Затова от изключителна важност е тяхното „потопяне“ в атмосферата и живота на изучавания език и култура. За тази цел неоспорима е ролята на всеки преподавател – било то по граматика, лексика, часовете по практически език с чуждестранния лектор.

В този текст ще обърнем внимание на това по какъв начин учебниците по полски език за начинаещи подпомогат процеса на навлизане в лингво-културната реалност на Полша, като това не е основна тяхна цел.

Всички, мисля, сме убедени, от личния си опит както в ролята на изучаващи чужд език, така и като преподаватели, че получаването на фонові културни знания в най-началния етап на досег с чуждия език и култура, първо, е от фундаментално значение, второ – те се запомнят много по-трайно, понякога по-добре и от далеч по-задълбочените и обширни знания, получени впоследствие. Затова положителна тенденция и практика пред последните 10 – 15 години е фонова информация да се въвежда още в самия първоначален досег с езика. И Б. Борисов обръща внимание, че „изучаването на един език не представлява само усвояване на граматичните му особености и на определен лексикален запас, а наред с това и опознаване на културата и менталитета на неговите носители. За да бъде подготвен обучаваният за осъществяване на адекватна комуникация, необходимо е той да е овладял необходимия набор от знания в най-различни сфери: култура, история, изкуство, реалии, литература, бит, география и т.н.“ (Борисов 2011: 31).

За целите на наблюденията ни изследвахме 3 учебника по полски език като чужд за начинаещи и един картинен речник:

Danuta Gałyga: „Ach, ten język polski“ (ćwiczenia komunikacyjne dla grup początkujących. Poziom podstawowy A1, A2). Kraków, 2006 (Галига 2006);

Janusz Kucharczyk: „Już mówię po polsku“. Łódź, 1995 (Кухарчик 1995);

Władysław Miodunka: „Cześć, jak się masz. Spotkajmy się w Europie“ (poziom A2). Kraków, 2006 (Мьодунка 2006);

Anna Seretny: „A co to takiego? Słownik“ (poziom podstawowy A1, A2 – obrazkowy słownik języka polskiego) (Серетни 2008).

Анализирайки учебниците по български за чужденци и по чешки език за чужденци, изследователите използват т.нар. контент анализ (Бижков, Краевски, 2007: 540 – 543, цит. по Борисов 2012: 114). И в настоящото изследване възприемаме този подход, защото е приложен успешно в изследванията на Борисов (Борисов 2011, Борисов 2012). „Чрез използването му се извлича онзи смисъл и онова съдържание, които авторите са вложили в текста (най-често съзнателно и целенасочено), но без обаче да са декларирали изрично това. Някои учени дори наричат този метод „изкуството да се чете между редовете“ (Бижков, Краевски 2007: 540). В настоящия анализ възприемаме този подход и се съсредоточаваме върху няколко теми от лингвокултурологичен характер и проследихме как и в каква степен са представени в четирите изследвани помагала по полски език като чужд, а именно: лични имена, общокултурна компетентност, национални и/или фолклорни празници, полска география, части от народопсихологията, национални традиции, вярвания, съвременни лица от полския обществен и културен живот, исторически лица и фигури.

1. Лични имена

Тенденцията във всички учебници по даден език като чужд е да се комбинират герои (оттам – и лични имена) от различни националности, като, разбира се, превесът е на героите с националност на изучавания език. Именно заради това във всички учебници наблюдаваме наличие както на полски, така и на „чужди“ лични и фамилни имена.

Кухарчик предлага и полски, и чужди имена: Damian, Monika, Filip / Samir, Elsa, Andreas (Кухарчик 1995).

При Галига тенденцията се повтаря: Anka Nowak, Natalia, panna Kasia / Kate.

В картинния речник при темата за пощенската станция виждаме илюстрация на плик за писма с адресати: Jan Nowak, WP Maria Nowina, което е доказателство, че дори и маргинални за темата, типичните полски имена се въвеждат. Освен това в картинния речник при темата за родословното дърво, чиято цел е усвояването на термините за родство, те са илюстрирани с традиционни полски имена.

В учебника на Мьодунка имената на героите също са и полскоезични, и англоезични – Michel, Agnieszka. В този учебник граматиката е представена на английски, поясненията към текстовете също са на

английски – т.е. насочен е към учащи, които владеят в минимална степен полски език.

2. Общкултурна компетентност

Поставихме си за задача да проследим дали и в каква степен урочните единици въвличат (като фонова, не основна) информация за географски, исторически и културни реалии в най-общ смисъл и обхват.

При Мьодунка действието в една урочна единица се развива в кино в Краков, като героите са на прожекция на „Niebieski“ на Kieślowski (ключов филм и знаков режисьор за полската кинематография, което е повод за преподавателя да даде допълнителни разяснения, а впоследствие да се гледат филми на Кешловски).

В картинния речник в темата за музикалните инструменти се вижда плакат с надпис „Chopin – ballady i sonaty“. Това е добра опорна точка за разговор относно Шопен и творчеството му. Отново картинният речник е доказателството, че дори и в най-ранния етап на обучението по полски език могат да се включат и знания от най-общ характер за културата на Полша.

3. Празници

В изследваните учебници са представени само общохристиянските празници Рождество Христово и Великден. Това е обяснимо, защото изучаването на националните празници на Полша би изисквало по-задълбочени познания по полска история, а това се постига на следващ етап от езиковото обучение.

В картинния речник има теми за Рождество Христово и Великден.

Мьодунка представя урочна единица за Рождество Христово, като тук виждаме и практически езиков етикет – дадени са пожелания по повод на различни празници.

В учебника на Галига Рождество Христово и Великден са споменати като големи празници.

4. Реалии и географски познания

Тенденциите в учебника от 1995 г. ни показват, че той като че ли няма за цел да изгради обща културна компетентност, свързана с Полша – с история, реалии, географски места, култура, знакови лица (исторически и съвременни). Учебникът третира ежедневни ситуации (W parku, Pechowy dzień, Samir kupuje samochód), които не са обвързани пряко с постигане на културна компетентност. Единственото изключе-

ние тук е текст с тематика „Екскурзия до Краков“ (но такъв текст има във всеки от изследваните учебници; интересен факт е, че няма текстове за административната столица Варшава).

С полската география, представена в учебника на Кухарчик, учащият се запознава само в рамките на едно граматично упражнение, в което се упражняват глаголи за действие и състояние (*dokąd pojechać – gdzie leży*) – „*Gdzie leżą te miasta*“ (Кухарчик 1995: 218).

В учебника на Мьодунка има отделен урок: *Polska – tęcza geograficzna* – там са изброени с показано местоположение основни градове, реки, планини. Този учебник включва също така урок „*Fenomen Krakowa*“, писмени упражнения от типа: *Write a postcard to your teacher from Gdańsk, Kraków, Zakopane*, като са приложени снимки от съответните градове. За това учебно помагало е характерно, че всеки текст в рамките на даден урок, независимо от тематиката му, е придружен с много красиви фотографии на полски градове – Варшава, Краков. Този факт забелязахме само в този учебник.

В учебника на Галига има текст, посветен на град *Kazimierz*, илюстрации и снимки на известни места в различни градове, които предполагат назоваването им и коментар от страна на преподавателя, упражнение за слушане с разбиране е посветено на картата на Краков и забележителностите в него.

5. Черти от народопсихологията, национални традиции, вярвания

Кухарчик не предлага текстове и теми, свързани с националните традиции и народопсихологията. Текстовете и проблематиката тук са с универсален характер, само един е посветен на полското гостопримство.

В Галига още първият урок в учебника е озаглавен „*Co kraj, to obyczaj*“, което веднага насочва вниманието към осмислянето на чужда култура и народопсихология. Всички заглавия на урочни единици са полски пословици и поговорки: „*Jaka praca, taka płaca*“, „*Wszędzie dobrze, ale w domu najlepiej*“, „*Dobra wieść, kiedy noszą jeść*“, „*Pierwsza myśl najlepsza*“, „*Szlachetne zdrowie*“, „*Nie ładne, co ładne, ale co się komu podoba*“, „*Gdzie dwóch Polaków, tam trzy zdania*“. Този учебник е единственият, който предлага досег с фразеологията още в самото начало на въвеждането в полския език. Смятаме тази стратегия за много уместна и успешна. Тук се нарушава консервативната традиция фразеологията да се изучава на един по-късен етап.

6. Съвременни лица от полския обществен и културен живот

Както вече неколкократно описахме спецификата на Кухарчик, не е изненада, че такива лица тук не фигурират.

В Мьодунка срещаме някои популярни лица от културния живот на съвременна Полша, но основно в рамките на граматически упражнения – напр. при упражняване на падежните окончания: *Lubię Marka Grechutę*.

От тази гледна точка учебникът на Д. Галига прави приятно изключение – почти всяка лексикална тема се въвежда чрез изказване (интервю или разказ от 1 л. ед. ч.) на популярен поляк или полякиня – журналисти, писатели, поп певци. Например кулинарната тематика с текст „*Podśluchane na temat: kuchnia*“ се представя чрез изказвания на три популярни жени: Ewa Kiklińska – певица и танцьорка, Hanka Bielicka – актриса, Justyna Steczkowska – певица. При въвеждане на роднинската терминология две дами разказват за семействата си: Izabela Trojanowska – актриса, и Natalia Kukulska – певица. Лексикалната тема за облеклото и дрехите е представена чрез снимки и анализ на облеклата на Joanna Klimas (моден дизайнер), Hanna Gronkiewicz-Waltz (политик), Katarzyna Dowbor (журналистка в TVP), Edyta Górniak (певица), Iwona Schymalla (телевизонна водеща) и др.

7. Исторически лица и фигури

Такива лица и фигури няма в изследваните учебници – предполагаме, че това се дължи на факта, че последните учебници са предназначени за първоначално въвеждане в езика и културата на Полша. Запознаването с историята и исторически личности и реалии е уместно да настъпи и в един малко по-късен етап от усвояването на езика, особено ако не се отнася до специализирано обучение на филолози.

От анализа на изследвания материал се налага изводът, че съвременните учебници видимо си поставят за цел постигане на висока степен на лингво-културна компетентност на изучаващите полски език. Неусетно и без да е примарна задача на всяка част от учебния процес, на изучаващия се представят и той бива неусетно въведен в полски географски и културни реалии, част от националните традиции и известни и популярни към настоящия момент лица (журналисти, хора от сферата на поп културата). Няма смисъл даже да обобщаваме колко важно е това, а именно – досегът с езика и познаването на лексиката и граматиката е само част от досега с културата и народопсихологията, чийто изразител е даден език. За всички препо-

даватели по чужд, а и по роден език това са очевидни истини. Само със съжаление можем да отбележим факта, че въпреки осъзнаването на важността на споменатите компоненти в рамките на езиковото обучение учебниците по български език като чужд не отговарят на тези елементарни изисквания. Но темата за учебниците по български език като чужд е обект на други проучвания.

Учебниците по полски език за начинаещи от по-ново време реално подпомагат преподавателите в процеса на изграждане на лингвокултурна компетентност на изучаващите полски език. Анализираният материал дава възможност на всеки преподавател да се опре на непряката урочна тематика, като разшири обхвата на преподавания материал. Тези учебници дават възможни препратки към въпроси, свързани с историята, народопсихологията, традициите, съвременния културен и обществен живот. Но все пак подборът на темите и създаването на любов към (не само) полския език е в наши ръце, на преподавателите.

ЛИТЕРАТУРА

- Борисов 2011:** Борисов, Борислав. Изграждане на представа за България в учебниците по български език за чужденци. // *Výuka jihoslovanských jazyků v dnešní Evropě*. Brno: Občanské sdružení Porta Balkanica, 2011, 30 – 37.
- Борисов 2012:** Борисов, Борислав. Vytváření představy o Česku v učebnicích češtiny pro cizince. // *Čeština jako cizí jazyk VI*. Materiály z VI. Mezinárodního symposia o češtině v zahraničí. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Praha, 2012, 113 – 118.
- Бижков, Краевски 2007:** Бижков, Георги; Краевски, Володар. *Методология и методи на педагогическите изследвания*. Шесто преработено и допълнено издание. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2007.
- Галига 2006:** Gałyga, D. *Ach, ten język polski* (ćwiczenia komunikacyjne dla grup początkujących. Poziom podstawowy A1, A2). Kraków: Universitas, 2006.
- Кухарчик 1995:** Kucharczyk, J. *Już mówię po polsku*. Łódź: Nakon, 1995.
- Мьодунка 2006:** Miodunka, W. *Cześć, jak się masz. Spotkajmy się w Europie* (poziom A2). Kraków: Universitas, 2006.
- Серетни 2008:** Seretny, A. *A co to takiego?* Słownik (poziom podstawowy A1, A2 – obrazkowy słownik języka polskiego). Kraków: Universitas, 2008.